

פ"ב – רקע היסטורי

Kohelet 2:18

I loathed all the wealth that I was gaining under the sun. For I shall leave it to the man who will succeed me—

1. ב:יח
 וְשָׂנְאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עֹמֵל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁאֲנִיחָנוּ לְאָדָם שְׂיִהְיֶה אַחֲרָי:

Targum, Kohelet 2:18

And I hated all my labour which I laboured under the sun in this world, for I must leave it to Rehoboam my son, who comes after me, and Jeroboam his servant will come and take away out of his hands ten tribes, and will possess half of the kingdom.

2. תרגום על פסוק ב:יח
 וְסָנִיתִי אֲנִי אֶת כָּל טַרְחוּתֵי דֵי טַרְחִית תַּחַת שְׁמֵשׁא בְּעֵלְמָא הַדִּין בְּגִין דְּאִשְׁבְּקִינִיה לְרַחְבְּעָם בְּרִי דְאִתִּי בְּתַרֵּי וְיִיתִי יַרְבְּעָם עֲבָדִיה וְיִסַּב מִן יְדוּי עֲשֵׂרְתֵי שְׁבִטָא וְיַחְסִין פְּלָגוֹת מַלְכוּתָא:

<p>תשובת ה': יַעַן אֲשֶׁר שָׂאֲלָתָ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא שָׂאֲלָתָ לָךְ יָמִים רַבִּים וְלֹא שָׂאֲלָתָ לָךְ עֹשֶׂר וְלֹא שָׂאֲלָתָ נֶפֶשׁ אִיבִידָ וְשָׂאֲלָתָ לָךְ</p> <p>הבין לשמע משפט</p>	<p>בקשת שלמה:</p> <p>לֵב שָׁמַע לִשְׁפֹט אֶת עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע</p>
---	---

Ramban, Gen 2:8

Now concerning the trees of the garden of Eden He decreed that they grow branches and bear fruit forever, the root thereof was never to wax old in the earth, and the stock thereof was never to die in the ground (see Job 14:8). These trees were not to need any one to tend and prune them. For if they were in need of cultivation, who tended them after man was driven therefrom? This also is the meaning of the expression, *And the Eternal G_d planted*, that they were His plantings, the work of His hands (see Is. 60:21) and existing forever, even as it is said, *Its leaf shall not wither, neither shall the fruit thereof fail... because the waters thereof issue out of the sanctuary.* (Ex. 47:12)

3. רמב"ן בראשית ב:ח
 והנה אילני גן עדן גזר בהם לעשות ענף ולשאת פרי לעד לעולם, לא יזקין בארץ שרשם, ובעפר לא ימות גזעם, אין צריכין לעובד וזומר, שאילו היו צריכין עבודה, אחרי שגורש האדם משם מי עבד אותם. גם זה טעם "ויטע ה' א_להים", שהיו מטעו מעשה ידיו וקיימים לעולמים, כענין שנאמר (יחזקאל מז יב) **לא יבול עליהו ולא יתם פְּרִיו וכו', כִּי מִיָּמֵינוּ מִן הַמִּקְדָּשׁ הַמָּה יוֹצְאִים.**

Ramban, Gen. 3:22

Know and believe that the garden of Eden is on this earth as ere also the tree of life and the tree of knowledge, and from there the river comes forth and is divided into four heads which re visible to us. For the Euphrates is in our land and within our border, and Pishon, according to the words of the former scholars, is the Nile of Egypt.

4. רמב"ן ג:כב
 ודע והאמן כי גן עדן בארץ וכן עץ החיים ועץ הדעת, ומשם יצא הנהר ויפרד לארבעה ראשים הנראים לנו, כי פרת בארצנו ובגבולנו, ופישון הוא נילוס מצרים כדברי הראשונים.

Gen Rabbah 16:5

Another interpretation: LE-'ABEDAH ULE-SHAMERAH (TO TILL IT AND TO KEEP IT) is an allusion to sacrifices: thus it is written, Ye shall serve (ta-'abdun) God upon this mountain (Ex. III, 12); and, Ye shall observe (tishmeru) to offer unto Me (Num. XXVIII, 2).

5. בראשית רבה (וילנא) פרשה טז
 דָּבָר אַחֲרַ לְעִבְדָּה וּלְשִׁמְרָה, אֱלוֹ הַקְּרִבְנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, יב) תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים, וּכְתִיב (במדבר כח, ב) תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְמוֹעֲדוֹ.

Shir Hashirim 5:1

I have come to my garden, My sister, my bride;

6. שה"ש ה:א
 בָּאתִי לְגַנִּי אַחֲתִי כְלָה...

Tanchuma Naso 16

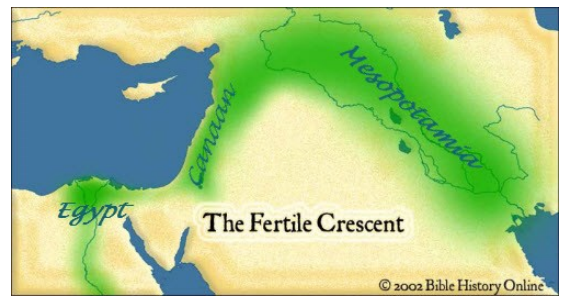
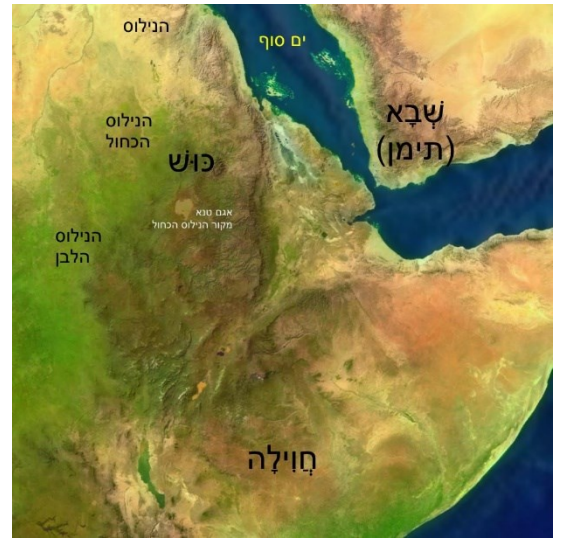
(Numb. 7:1), "So it came to pass on the day that Moses had finished." Rav says, "Every place where it is stated, 'So it came to pass (wayehi),' [is referring to] something new"; but R. Simeon says, "Every place where it says, 'So it came to pass (wayehi)' [is referring to] something which existed, has ceased [to exist] for a long time, and has returned to be as it was. This text is related (to Cant. 5:1), "When I come to my garden, my sister bride."

7. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת נשא סימן טז
 וְיָהִי בַיּוֹם כִּלּוֹת מִשְׁה. רַב אֹמְרָ, כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא אֹמְרָ וְיָהִי, דָּבָר חֲדָשׁ הוּא. וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן אֹמְרָ, כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא אֹמְרָ וְיָהִי, דָּבָר שֶׁהָיָה נִפְסַק לְהַרְבֵּה יָמִים וְחִזַּר לְכַמּוֹת שֶׁהָיָה. זֶה שֶׁאֱמַר הַכְּתוּב: **בָּאתִי לְגַנִּי אַחֲתִי כְלָה** (שה"ש ה, א).

R. Samuel bar Nahman said, “When the Holy One, blessed be He, created the world, **He longed to have an abode below** just as He had on high. Having created Adam, He commanded and said to him (in Gen. 2:16–17), ‘**You may freely eat of any tree in the garden;** But as for the tree of the knowledge of good and evil, you may not eat of it.’ Then he transgressed against his commandment. The Holy One, blessed be He, said this to him, ‘This is what I longed for, that just as I have a dwelling on high, I would likewise have one below. Now when I have given you one command, you have not kept it. Immediately the Holy One, blessed be He, removed His Divine Presence [up] to the first firmament. Where is it shown? Where it is stated (in Gen. 3:8), “Then they heard the voice of the Lord God moving about in the garden.” [Now when they transgressed His commandment, He had [only] removed His divine presence to the first firmament.] [When] Cain arose and killed Abel, He immediately removed His Divine Presence from the first firmament to the second firmament.... The Holy One, blessed be He, said, ‘I created seven firmaments, and up to now there are wicked ones [still] arising upon [the world].’ What did He do? He folded away all the generations of the wicked and raised up our father Abraham. When our father Abraham arose and performed good works, the Holy One, blessed be He, immediately descended from the seventh firmament to the sixth. [When] Isaac arose and stretched out his neck upon the altar, He descended from the sixth firmament to the fifth.... [When] Moses arose, he brought down [the Divine Presence] to earth, as stated (in Exod 19:20), ‘And the Lord came down onto Mount Sinai.’” And [so] it is written (in Cant. 5:1), “When I come to my garden, my sister bride.” **When? When the Tabernacle was set up.**

אמר רבי שמואל בר נחמן, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, **נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים** כמו שיש בעליונים. ברא את האדם וצנה אותו ואמר לו: **מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו** (בראשית ב, טז-יז). ועבר על צויו. אמר ליה הקדוש ברוך הוא, כך הייתי מתאוה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים, ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרת אותו. מיד סלק הקדוש ברוך הוא שכינתו לרקיע הראשון. מנין, דכתיב: וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן (שם ג, ח). פיון שעברו על הצווי, סלק שכינתו לרקיע הראשון. עמד קיו והרג להבל, מיד סלק שכינתו לרקיע שני כו'.

אמר הקדוש ברוך הוא, שבעה רקיעים בראתי, ועד עכשו יש רקיעים לעמד בה. מה עשה. קפל את כל הדורות הראשונים הרשעים והעמיד אברהם. פיון שהעמיד אברהם, סגל מעשים טובים, ירד הקדוש ברוך הוא מן רקיע שביעי לששי. עמד יצחק ופלט צנארו על גבי המזבח, ירד מששי לחמישי כו' (שם). עמד משה והורידה לארץ, שנקמר: וירד ה' על הר סיני (שמות יט, כ). וכתיב: **באתי לגני אחותי כלה (שה"ש ה, א). אימתי, כשהוקם המשכן.**

א'. אבני גן עדן והכרובים	
<p style="text-align: center;">יחזקאל פרק כח – Stones of Eden</p> <p>(יב) בְּרֵאשִׁית שָׂא קִינָה עַל־מִלְדָּד צוֹר וְאָמַרְתָּ לוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְקֹוֹק אֲתָהּ חֹתֶם תְּכַלִּית מְלֵא חֲכָמָה וְכָלִיל יָפִי : (יג) בְּעֶזְרֹן גְּרֵאֵלֵהִים הָיִיתָ כָּל־אֲבָן יְקָרָה מְסֻכָּתֶיךָ - אֲדָם פִּטְדָּה וַיהֲלֵם תְּרֻשֵׁיט שֵׁהִם וַיִּשְׁפָּה סַפִּיר נֶפֶד וּבְרֻקַת וְזָהָב מְלֵאכֶת תַּפְיִד וַיִּנְקְבִיד בְּךָ בָּלוֹם הַבְּרָאָה כּוֹנְנֹו : (יד) אֲתִיכְרוּב מִמְשֹׁחַ הַסּוּכָד - וַיִּתְיַד בְּהַר קָדֵשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אֲבָנֵי אֵשׁ הַתְּהַלְכֶת :</p> <p>Yechezkel 28 (12) "Son of man, take up a lamentation over the king of Tyre, and tell him, 'Thus says Hashem Elohim, 'You had the seal of perfect proportion, full of wisdom, and perfect in beauty. (13) You were in Eden, the garden of God; every precious stone adorned you: ruby, topaz, emerald, chrysolite, onyx, jasper, sapphire, turquoise, and beryl. Gold work of tambourines and of pipes was in you. In the day that you were created they were prepared. (14) You were the anointed cherub who covers, and I set you, so that you were on the holy mountain of God; you have walked up and down in the midst of the stones of fire.</p>	<p style="text-align: center;">שמות פרק כח – Stones of the Breastplate</p> <p>(יז) וּמִלֵּאתָ בּוֹ מִלֵּאת אֲבָן אַרְבַּעַה טוּרִים אֲבָן טוּר אֲדָם פִּטְדָּה וּבְרֻקַת הַטּוּר הָאֶחָד : (יח) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֶפֶד סַפִּיר וַיהֲלֵם : (יט) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לְשֵׁם שָׁבוּ וְאַחַלְמָה : (כ) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תְּרֻשֵׁיט וְשֵׁהִם וַיִּשְׁפָּה מְשַׁבְּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוֹאתָם : שמות כח: יח - וַעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מְקֻשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת :</p> <p>Shemot 25:17-20 (17) You shall set in it stone settings, four rows of stones: a row of carnelian, olivine, carbuncle, the first row. (18) The second row: emerald, lapis lazuli, quartz. (19) The third row: jacinth, turquoise, amethyst. (20) The fourth row: aquamarine, sardonyx, and opal; they shall be set in golden filigrees in their settings.</p> <p>Shemot 25:18 You shall make two cherubs of gold; of beaten work you shall make them, at the two ends of the cover.</p>

ב'. תיאור גן עדן – והמקבילות במקדש	
<p style="text-align: center;">הנהר מתחת למקדש = גיחון</p> <p style="text-align: right;">דהיי"ב לג: יד</p> <p>וְאַחֲרֵיכֵן בָּנָה חֹמֶה חִיצוֹנָהּ לְעִיר־דָּוִד מֵעֶרְבָהּ לְגִיחוֹן בְּנַחַל וְלְבֹאֵ בְשַׁעַר הַדְּגִים וְסָבַב לְעֹלֵל וּבְיַבִּיחָהּ מֵאֵד וַיִּשֶׂם שְׂרִיחִיל בְּכָל־הָעֲרִים הַבְּצֻרוֹת בִּיהוּדָה :</p> <p>II Chronicles 33:14 Now after this he built an outer wall to the city of David, on the west side of Gihon, in the valley, even to the entrance at the fish gate; and it encircled the Ophel, and he raised it up a very great height; and he put captains of the army in all the fortified cities of Judah.</p>	<p style="text-align: center;">הנהר של גן עדן – גיחון</p> <p style="text-align: right;">בראשית ב: יג</p> <p>וַיִּשֶׂם־הַנְּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ : (13) <i>And the name of the second river is Gichon; it is the one that winds around the whole land of Kush.</i></p>
<p style="text-align: center;">מה יש בתוך קה"ק / דביר ?</p> <p style="text-align: right;">הבדלח (צנצנת המן) :</p> <p>וְהָמָן כְּזָרַע גֵּד הוּא וַיְעִינֹו כְּעֵין הַבְּדֵלַח (שמו' יא: ז): <i>The manna was like coriander seed, and its appearance like the appearance of bdellium. (Num. 11:7)</i></p> <p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קח צִנְצֻנַת אַחַת וְתֵן שָׁמָּה מִלֵּא הָעֶמֶר מִן וְהִנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי ה' לְמִשְׁמַרְת לְדֹרֹתֶיכֶם : (שמו' טז: לג) <i>Moshe said to Aharon, "Take a jug and place there a full omer of manna, and set it aside before God for safekeeping for your generations." (Ex. 16:33)</i></p>	<p style="text-align: center;">זיהוי גן עדן</p> <p>(ב: יב) וַיִּזְהַב הָאֶרֶץ הַהוּא טוֹב שָׁם הַבְּדֵלַח וְאֲבָן הַשֵּׁהִם : (12) <i>And the gold of that land is good; pearls and sardonyx are there.</i></p>
<p style="text-align: right;">אבני שהם :</p> <p>אֲבָנֵי שֵׁהִם וְאֲבָנֵי מְלֵאִים לְאֶפֶד וְלַחֹשֶׁן : (שמו' לה: כז) <i>And the princes brought the sardonyx stones and the stones for setting for the ephod and the breastplate,</i></p> <p style="text-align: right;">זהב קה"ק – מל"א ו'</p> <p>(יט) וַדְּבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה הֵכִין לְתֵתָן שָׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' : (כ) וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֲשָׂרִים אֲמָה אָרְדָּה וְעֲשָׂרִים אֲמָה רָחֵב וְעֲשָׂרִים אֲמָה קוֹמְתוֹ וַיִּצְפְּהוּ זָהָב סָגוּר וַיִּצַף מִזְבֵּחַ אֲרֹז : (כא) וַיִּצַף שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת מִפְּנִימָה זָהָב סָגוּר וַיַּעֲבֵר <ברתיקות> בְּרִיתוֹקוֹת זָהָב לִפְנֵי הַדְּבִיר וַיִּצְפְּהוּ זָהָב : (כב) וְאֶת כָּל הַבַּיִת צָפָה זָהָב עַד תֵּם כָּל הַבַּיִת וְכָל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְדְבִיר צָפָה זָהָב : (כג) וַיַּעַשׂ בְּדְבִיר שְׁנֵי כְּרוּבִים עֲצֵי־שִׁטִּים עֲשָׂר אַמּוֹת קוֹמְתוֹ :</p> <p>I Kings 6 (19) And he prepared the inner sanctuary in the midst of the house within, to set there the ark of the covenant of Hashem. (20) And the interior of the inner sanctuary was twenty cubits in length, and twenty cubits in width, and twenty cubits in height. He overlaid it with pure gold, and he covered the altar with cedar. (21) Solomon overlaid the house within with pure gold. He drew chains of gold across the wall before the inner sanctuary; and he overlaid it with gold. (22) He overlaid the whole house with gold, until the entire house was finished; he overlaid also the whole altar that was by the inner sanctuary with gold. (23) And in the inner sanctuary he made two cherubim of olive-wood, each ten cubits high.</p>	

ג'. עץ החיים/הכרובים	
<p>מבנה קה"ק</p> <p>מל"א ו (כג) וַיַּעַשׂ בְּדָבָר שְׁנֵי כְרוּבִים עֲצֵי־שֵׁמוֹן עֵשָׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ : (23) And in the inner sanctuary he made two cherubim of olive-wood, each ten cubits high.</p> <p>שמות כה: יח וַעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרוּבִים זָהָב מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת : (18) You shall make two cherubs of gold; of beaten work you shall make them, at the two ends of the cover.</p> <p>משלי פרק ג (א) בְּנֵי תוֹרָתִי אֲלִתְשַׁכַּח וְיִמְצוּתִי יִצָּר לִבִּי : (ב) כִּי אֲרֹךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ : ... (טז) אֲרֹךְ יָמִים בְּיַמִּינָהּ בְּשִׂמְאוֹלָהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד : (יז) דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֹעַם וְכָל־נִתְיַבְּתֶיהָ שָׁלוֹם : (יח) עֵצ־חַיִּים הִיא לַמְחַזְיָקִים בָּהּ וְתִמְכֶיהָ מֵאֲשֶׁר : פ Proverbs 3 - (1) My son, don't forget my teaching; and let your heart keep my commandments, (2) for length of days, and years of life, and peace, they will add to you... (16) Length of days is in her right hand. In her left hand are riches and honor. (17) Her ways are ways of pleasantness. All her paths are peace. (18) She is a tree of life to those who lay hold of her. Happy is everyone who holds her fast.</p>	<p>מה נשאר מגן עדן?</p> <p>בראשית פרק ג: כד (כד) וַיִּגְרֹשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֹּן מִקְדָּם לְגֶן עֵדֶן אֶת־הַכְּרוּבִים וְאֵת לֶהֱט הַחֶרֶב הַמְתִּיהֶפֶכֶת לְשָׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים : ט Gen 3:24 - He banished the man, and he placed the cherubs and the blade of the swirling sword to the east of the Garden of Eden to guard the way to the Tree of Life.</p>

ד'. מקור הקול האלקי/נבואי	
<p>נבואה</p> <p>במ' ז: פט וּבָבֹא מוֹשֶׁה אֶל־אֱהֹל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבָּר אֱלֹוֹ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹ : פ Bamidbar 7:89 When Moses went into the Tent of Meeting to speak with Hashem, he heard his voice speaking to him from above the cover that was on the ark of the Testimony, from between the two cherubim; and He spoke to him.</p>	<p>גן עדן = מקור נבואה</p> <p>בראשית ג: ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְקֹוֹק אֱלֹהִים מִתְּהַלְּךְ בְּגֶן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְקֹוֹק אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֶּן : Gen 3:8 - They heard the voice of Hashem, God, walking in the garden in the breeze of the day and the man and his wife hid from before Hashem, God, among the trees of the garden.</p>